

Coronavirus: els efectes sobre l'economia del Regne d'Espanya

Pere Enciso Rodríguez

Departament d'Economia Aplicada. Universitat de Lleida

En les diferents visions (i versions) que han tingut els cineastes sobre les crisis de les civilitzacions, el protagonista acostumava a ser gairebé sempre un(s) home(s) que sabia(en) utilitzar molt bé les armes i era(en) pur muscle. Ara bé, quan va arribar l'actual crisi, la pandèmia de la COVID-19, ens adonem que no té res a veure amb el que totes i tots plegats podíem tenir en el nostre imaginari col·lectiu.

La persona que ha d'interpretar el rol d'heroi no és un "Mad Max" que va carregat d'armes i fa "mega" explosions per destruir a l'enemic. En la realitat que estem vivint, el rol d'heroi l'ocupa una persona mal pagada, amb contractes temporals o/i de temps parcial¹, que treballa en hospitals, CAPs o llars per a gent gran, obligada a exposar-se al virus, en moltíssimes ocasions, sense desinfectant o protecció adient. Els "combatents de primera línia", en aquest apocalipsi no són soldats, sinó personal sanitari, personal de neteja, personal de l'àmbit social, caixeres i caixers, repartidors i repartidores de mercaderies... És a dir, tot un conjunt de persones que estan tenint cura dels seus conciutadans. Les "armes de defensa" són màscares quirúrgiques, bates protectores i ventiladors per ajudar a respirar a les persones que es troben en una fase greu de la malaltia.

El que s'interposa entre nosaltres i el col·lapse no és la força bruta, sinó l'equip de protecció, els medicaments i els llits d'hospital. És aquesta capacitat de benestar la que ha estat subfinançada i, fins i tot, privatitzada en les últimes dècades per fer negoci amb la salut. Estem parlant del pilar bàsic de la civilització: tenir cura de les persones grans, tenir cura de la salut, cobertura universal de la seguretat social i davant de la pèrdua dels ingressos garantir una prestació d'atur o ingressos mínims perquè la població tingui al seu abast la possibilitat de cobrir les seves necessitats vitals.

Alguns, líders polítics i mitjans de comunicació, intenten establir l'existència d'una dicotomia en el debat sobre la COVID-19. No és una elecció entre l' "economia" per un costat, i la "salut" per

1. Aquests dies està apareixen en les xarxes socials que la Comunitat de Madrid no pensa renovar el contracte temporal a més de deu mil persones del sector sanitari que han estat actuant contra la pandèmia.

l'altre. L' "economia" no és simplement una qüestió de diners o guanys, sinó també, de les condicions materials de les persones. Resulta necessari insistir en que la primera missió de l'economista, en aquests moments i sempre, ha de ser la d'actuar per a que tots els éssers humans puguin satisfer les seves necessitats més fonamentals. En la línia que comenta Gimeno (2012) "Un economista no pot estar tranquil mentre col·lectius importants d'éssers humans passin necessitat, no poden sentir-se satisfets mentre hagi fam en el món, mentre hagi persones que no poden cobrir les seves necessitats bàsiques, fins i tot en les societats desenvolupades".

Estem patint una pandèmia provocada per la COVID-19. L'impacte sobre les relacions socials, en general, i en les relacions econòmiques, en particular, ha estat com un cop de mall, o com diria la Naomi Klein, ha estat un shock. El que ens pensàvem que no podia passar mai a la vida, que s'aturés l'activitat econòmica de les grans, mitjanes i petites empreses, ha passat.

La nova realitat que estem vivint resulta per una banda una crisi d'activitat productiva, s'ha aturat la producció de béns i la prestació de serveis. I, per l'altra banda, una caiguda de l'oferta. Al caure l'oferta, es produeix una reducció en la demanda de treball. Al caure la demanda de treball, el mercat laboral veu reduït el nombre de persones inscrites a la Seguretat Social. És a dir, un increment de les persones aturades, sense ingressos o amb aquests minvats.

"L'escenari més optimista (per al 2020) preveu que haurà una caiguda del -6,6% del PIB i el més pessimista d'un -12,4% del PIB (...) implicarà un creixement de la taxa d'atur mitjana (...) entre el 18,3% i el 21,7%."

A l'augmentar les persones aturades, hi ha una reducció del volum dels salaris que s'estan abonant cada mes. Al reduir la massa salarial, es redueix la capacitat de compra de les persones, de les unitats familiars. És a dir, una reducció de la demanda, del consum per part de les unitats familiars. Ja sigui per la reducció dels ingressos o perquè les expectatives de futur s'estan movent en un escenari de gran incertesa. Amb el problema afegit, respecte a l'inici de la crisi de 2008, que el nivell d'endeutament de l'estat és molt alt

i el de les famílies i les empreses, no està passant pel seu millor moment. A més a més, la crisi és global, per tant, és molt difícil poder recórrer al comerç exterior quan es produeix una davallada de la demanda interna, tal i com ha passat en altres situacions de crisi, ja que la pandèmia és internacional i, en conseqüència, la crisi econòmica també.

El Banc d'Espanya ha realitzat, segons els escenaris (durada del confinament), unes previsions sobre creixement del Producte Interior Brut (PIB) per aquest any 2020 (Banco de España, 2020). L'escenari més optimista preveu que haurà una caiguda del -6,6% del PIB i el més pessimista d'un -12,4% del PIB. Això implicarà un creixement de la taxa d'atur mitjana per a l'any 2020, entre el 18,3% i el 21,7%, segons l'escenari (al 2020 va ser del 13,7%). A la vegada es preveu un augment del dèficit públic, que pot arribar a representar entre un 7,2% i un 11,0% del PIB (al 2019 va ser

un 2,2% del PIB). Aquest fet provocarà un creixement del deute públic acumulat, podent arribar a representar, a finals del 2020, entre un 109,9 i un 122,3% del PIB (al 2019 va ser del 96,0% del PIB).

Les respostes que s'han anat donant en els diferents països, sobretot els grans seguidors del corrent de pensament neoliberal, es veuen limitades per l'exhauriment del sistema productiu. Tal i com ho indica Theó Bourgeron (2020, abril) respecte al sector empresarial privat, comenta que “després d’haver posat en pràctica durant les últimes quatre dècades el sistema de ‘estoc zero’ i de producció ‘just a temps’ amb l’objectiu d’augmentar —esgarrapant— el rendiment del capital emprat i maximitzar el valor de les accions, les empreses europees es troben ara desproveïdes de recursos enfront de la ruptura de les cadenes de subministrament”. I respecte als béns que subministra el sector públic “Els Estats sotmesos a l'imperatiu de la competència fiscal, també van augmentar la pressió sobre la despesa en els Serveis públics (reduint-lo), l'optimització dels llits disponibles en els hospitals, així com en els estocs estratègics”.

“Per poder augmentar la demanda és necessari que les diferents unitats familiars tinguin capacitat de compra.”

Propostes per evitar la catàstrofe

El món es troba immers en una crisi d'oferta i una altra de demanda, provocades per un aturament de l'activitat econòmica per frenar l'expansió de la COVID-19 i, al tractar-se d'una crisi global, no hi ha un mercat exterior on poder vendre la producció.

Una de les primeres mesures, que ha implementat el govern del Regne d'Espanya, ha estat la de facilitar, a les empreses, que puguin realitzar un Expedient de Regulació Temporal d'Ocupació (ERTO), és a dir, que puguin les empreses i les treballadores i els treballadors afectats acollir-se a una fórmula legal, en la què les persones assalariades puguin percebre uns ingressos de l'administració pública i les empreses no hagin de pagar nòmines sense que hi hagi activitat econòmica. Aquets ERTO estan augmentant dia a dia, tant en nombre de treballadores i treballadors afectats com d'empreses.

Unes altres actuacions, incentivades des de la Unió Europea, consisteixen en permetre que els diferents estats membres puguin augmentar el seu endeutament, però això implica que augmenta la càrrega del deute. Els governs que optin per aquesta mesura estaran hipotecant el seu futur, amb el pagament dels interessos i el retornament del deute.

Una proposta de solució, que sembla bastant evident, una vegada finalitzat el confinament, es troba en aconseguir generar un creixement de la demanda per reactivar la producció i, com a conseqüència, l'ocupació, que és la base dels ingressos per a la majoria de la població.

Per poder augmentar la demanda és necessari que les diferents unitats familiars tinguin capacitat de compra, diners per poder anar als establiments comercials i comprar la mercaderia i/o els serveis. Per això, és necessari que l'Administració faci un transvasament de diners cap a les famílies (amb persones assalariades i amb autònomes), ja que, per a un nombre molt important de famílies aquesta aturada d'activitat les ha portat a una situació de risc de pobresa. Un indicador rellevant d'aquesta afirmació, és que en els diferents bancs d'aliments estan augmentant el nombre de famílies que estan demanant ajut per alimentar-se ("El Banc dels Aliments de Lleida reparteix 170.000 kg a més de 23.500 persones," 2020, 18 d'abril).

Per poder generar ocupació, que no sigui precària —tal i com ha estat succeint fins ara—, és necessària una ferma voluntat política des dels diferents governs (central i autonòmics) per perseguir el nou esclavisme de l'actual model capitalista (Daniel, 2020, 13 de maig).

Es podrà generar ocupació si s'ha donat cobertura a tot un conjunt de petites i mitjanes empreses, se les ajuda a sortir de l'esvoranc on les ha portat aquests dos mesos (i el que encara queda) d'aturament de l'activitat. El ventall d'empreses és molt ampli, però darrera de cadascuna hi ha persones, que tenien un negoci que anava funcionant, més o menys bé, i que els permetia viure. Dos mesos d'aturada o més els ha portat a menjar-se els estalvis i trobar-se en una situació de fallida. Necessiten transvasament d'ajut monetari, ràpid i sense costos addicionals. No han arribat a aquesta situació per una mala gestió de l'empresa. Han arribat per un element exogen, per una pandèmia, que els ha esclatat als nassos. Un veritable drama, que genera frustració i impotència, que pot provocar una paràlisi de la que molts, sols, no en podran sortir. Necessiten anar a teràpia i aquesta teràpia passa per que l'Administració els hi faciliti els mitjans per poder sortir d'aquest clot.

Una mesura que, ja està introduïda en tres països de la Unió Europea (Dinamarca, Polònia i França), és que els governs excloguin les empreses que estiguin registrades en paradisos fiscals, que paguin dividendes i/o que comprin les seves pròpies accions, de rebre ajuts públics. En el cas del Regne d'Espanya sobre aquesta qüestió, l'actual govern encara no s'ha pronunciat, però cal recordar que la gran majoria de les empreses de l'IBEX-35 tenen sucursals en paradisos fiscals.

Un altre repte important és el canvi en el hàbits de consum. La reconversió dels diferents comerços i serveis que viuen de l'aglomeració de persones: començant pel model de turisme hegemònic a Espanya, que es basa en l'arribada de milions i milions de persones. Segmentant una mica més hi ha moltes activitats que viuen de la concurrència de persones com són: teatres, concerts, cinemes, bars, restaurants, celebracions de noces o de comunions, estadis de futbol o d'altres esports. És a dir, totes aquelles activitats que es realitzen per a milers i milers de persones a la vegada.

S'haurà de reestructurar la forma de consumir, si més no, fins que no es tingui a disposició de la població un test per detectar la malaltia, una vacuna per immunitzar-la i la medicació prou potent que l'aturi en els seus inicis. Si es permetessin les celebracions d'aquests actes, sense garanties, s'incorreria en una gran negligència respecte les persones i la societat, i la pandèmia podria tornar a ressorgir en qualsevol moment.

Tal i com s'ha pogut comprovar en les darreres setmanes, és necessari que la societat pressioni les diferents administracions públiques perquè les activitats relacionades amb garantir el benestar, la cura i la vida de les persones han de ser prioritàries i estratègiques, han de ser assumpte d'Estat i, per tant, han de ser cent per cent públiques. No pot ser que el sector privat faci negoci amb aquestes activitats de cures. L'Estat ha d'atendre les necessitats bàsiques i fonamentals de les persones.

En aquests temps de crisi, tal i com escriu Théo Bourgeron (2020, abril), els diferents governs es troben davant del dilema de si els recursos limitats dels que disposen els destinen a adaptar les estructures productives a la nova realitat o a aturar el patiment de les persones com a conseqüència de la pandèmia.

Una pregunta lògica a plantejar és d'on han de sortir els recursos per atendre aquesta emergència social i econòmica. Una proposta, que estan presentant diferents economistes en l'àmbit europeu, és la d'establir una taxa europea que hauria d'abonar l'1% de la població amb més ingressos i en una dècada desapareixeria el deute generat per la pandèmia de la COVID-19. Gabriel Zucman, Emmanuel Saez i Camille Landais (2020, 3 d'abril) han proposat crear una taxa temporal, a nivell comunitari, per evitar l'impacte de la pandèmia al tresor públic. La seva proposta consisteix en que els patrimonis majors de 2 milions d'euros abonin un 1% de la seva riquesa; els que tenen més de 8 milions d'euros un 2% i els de més de mil milions d'euros un 3%. Segons la revista *Forbes*, a la Unió Europea hi ha més de tres centenars de mil milionaris, a Espanya n'hi ha poc més d'una vintena (Sánchez, 2019, 21 d'octubre). Aquesta mesura serviria per recaptar un 1,05% del PIB comunitari. És necessari que la mesura sigui a nivell europeu, per evitar la migració dels contribuents a altres estats membres de la Unió Europea. La proposta d'aquests economistes té la virtut de ressaltar que les decisions que prenen les autoritats europees, "són dolentes doncs ni són les úniques possibles, ni les menys costoses, ni les més equitatives. Demostra que hi ha fórmules alternatives més justes, més barates i que no hipotequen les generacions futures. S'adopten unes o altres segons a qui es vulgui beneficiar i quins interessos es volen defensar" (Torres López, 2020, 19 d'abril).

"les activitats relacionades amb garantir el benestar, la cura i la vida de les persones han de ser prioritàries i estratègiques, han de ser assumpte d'Estat."

Una altra proposta, a tenir en compte, és la realitzada per la Plataforma per a una fiscalitat justa (Fiscalitatjusta.cat, 2020, maig). Aposten per fer-ho de forma co-responsable, amb l'esforç tributari necessari i amb un caràcter clar de progressivitat. Per això, demanen un esforç més gran a qui més té. Així, presenten 15 paquets de mesures. En el document, diferencien entre les mesures de xoc —per salvaguardar les persones, les famílies i el teixit econòmic— i les mesures a mitjà i llarg termini que han de reorientar l'economia a nivell estructural. Entre les mesures de xoc més urgents creuen que és el moment d'una renda garantida a nivell de tot l'Estat. Són mesures urgents per mobilitzar la major quantitat possible d'ingressos, gravant beneficis extraordinaris, la riquesa de qui més té, productes financers de caràcter especulatiu i les activitats que generin un impacte negatiu en el medi ambient. També, la implementació d'ajudes fiscals a petita i mitjana empresa i autònoms. Consideren que és necessari començar a “treballar per una reforma fiscal de futur a través de l'eliminació de beneficis fiscals, l'equiparació de la tributació de rendes del treball i del capital o la fi dels privilegis vinculats a societats inversores i a la presència en paradisos fiscals”. Destaquen:

- “La creació d'una Taxa Covid per als patrimonis de més d'1 milió d'euros.
- Un complement extraordinari i progressiu de la tarifa sobre els trams superiors de l'IRPF a nivell estatal.
- Tributació mínima efectiva de l'Impost de Societats del 15% sobre el resultat comptable, i del 18% per a grans empreses, i els sectors de la banca i els hidrocarburs.
- Augmentar 3 punts l'IVA per a béns sumptuaris i aplicar un tipus “0” per a determinats productes sanitaris i d'higiene personal”.

Aquestes mesures podrien arribar a reportar a l'erari públic un mínim de 34.301 milions d'euros anuals en el mig-llarg termini”.

En Carlos Taibo (2020, 26 d'abril) considera que és necessari realitzar canvis importants en l'aparell productiu. L'actual indústria agroalimentària, que és font evident de riscos ingents per la

“(la) jerarquia de prioritats, hauria de ser (...): salut, alimentació, renda bàsica, educació, transport i distribució, i medi ambient.”

salut, ha de ser relocalitzada. S'ha d'apropar la producció i el consum i descentralitzar tots els processos implicats. “Urgeix també, alliberar-nos del sistema financer i les seves misèries, i buscar a l'efecte fonts pròpies de finançament, lluny del lucre i del benefici privat. Entre les nostres obligacions es comptaran, viatjar i consumir menys, repartir el treball, desenvolupar formes d'oci creatiu, reduir les dimensions de moltes infraestructures, enfortir la vida local i apostar per la sobrietat i la senzillesa voluntàries”. A més, “és

vital recuperar la vida social i col·locar en primer pla les cures i els béns relacionals —els que sorgeixen de les relacions entre els éssers humans—. Hem de rebutjar, a més, la dimensió je-

ràrquica, autoritària, repressiva i militar de mesures que, com les comunament aplicades en els últims temps, bé poden anunciar un estat d'excepció permanent". Tal i com va comentar, en el seu moment, Marie Curie "No es pot pretendre construir un món millor sense que abans millorin les persones" (Muñoz Páez, 2020).

Davant d'aquesta situació de diners escassos, milions de persones amb necessitats i milers de negocis afectats, és totalment imprescindible que s'estableixi una jerarquia de prioritats. Per a Francisco Álvarez (promotor a Espanya de l'Economia del Bé Comú) (Álvarez, 2020, 5 de maig), aquesta jerarquia de prioritats, hauria de ser la següent: salut, alimentació, renda bàsica, educació, transport i distribució, i medi ambient.

El sector de la sanitat pública, que tantes retallades ha patit en els últims vint anys, és bàsic per la supervivència de les persones. L'actual crisi ha mostrat que tenim una sanitat reactiva, però, tal i com fa temps ho reclamen els professionals del sector sanitari, és necessari que sigui proactiva i preventiva. En aquest sector s'han de crear milers de llocs de treball, i no simplement pel personal sanitari, sinó també per a la investigació pública (no s'ha de deixar en mans de les farmacèutiques privades) i per a la ciència sanitària.

El sector de l'alimentació i, en particular l'agrícola, és també bàsic i estratègic per la supervivència de les persones, però, malauradament, ha estat un dels grans oblidats. Cal dignificar la feina al camp amb remuneracions justes i es podran crear milers de llocs de treball. A la vegada, intentar aturar, d'aquesta forma, la despoblació de les zones rurals i de muntanya.

El transport i la distribució està molt lligat al sector agrícola. Durant aquest període de pandèmia s'ha pogut constatar la importància d'aquest sector, i ho seguirà sent en la postpandèmia. Cal ajudar-lo perquè creï milers de llocs de treball.

La renda bàsica, que fa poc temps es considerava una mera bogeria, ara s'està començant a considerar com una forma de reactivar la demanda per part dels diferents governs i reduir el nombre de famílies en situació d'exclusió social. No seran uns diners a fons perdut, ja que permetrà tirar endavant a moltes famílies, que han perdut tota font d'ingressos, i poder així consumir i utilitzar amb dignitat els serveis bàsics.

Un altre sector rellevant és l'Educatiu. S'ha pogut constatar l'impacte que ha tingut el Coronavirus en el sistema educatiu. S'ha de ser molt conscient dels canvis que cal aplicar en aquest sector per assegurar una formació a la nostra joventut durant els pròxims anys. A més, caldrà formar els i les joves i els i les no tan joves, perquè es puguin reconvertir, atès que, com s'està comprovant, en certs sectors (turisme i restauració, per exemple) es va a suprimir molts llocs de treball. Milers de llocs de treball seran necessaris en Educació.

En darrer lloc, i no per això menys important com a àmbit prioritari, hi ha el medi ambient, estretament lligat a l'enorme problema del canvi climàtic. Les grans mobilitzacions de l'any passat per aturar el canvi climàtic venia a mostra la consciència social que hi havia. En aquest sector, la creació de llocs de treball pot ser infinita si veritablement ens ho prenem seriosament. Reciclatge, energies netes, i un ampli etcètera, han de formar part d'un pla tipus Marshall, com va declarar fa temps l'exministre francès Nicolas Hulot.

La solució no és fàcil, però hi ha d'haver voluntat política per a que les polítiques econòmiques i socials aplicades en les diferents administracions públiques situïn les persones en el centre de les mateixes i, no ser les grans oblidades. Cal esperar que aquesta crisi no sigui "una oportunitat" per ajudar a millorar els balanços de les entitats financeres i grans corporacions, seguint la tradició dels països amb governs neoliberals. L'oportunitat ha de ser per als milers i milers de persones assalariades i de petites i mitjanes empreses, incloent les persones que treballen de forma autònoma, que puguin reeixir i aconseguir uns ingressos que els permeti viure amb dignitat.

És necessari que la població no es quedi satisfeta amb els aplaudiments que es fan cada dia a les vuit del vespre, des dels balcons, al personal sanitari i de serveis que estan tenint cura de les persones. S'ha d'exigir, als diferents representants polítics, que s'han d'augmentar el diner destinat a la política sanitària i de serveis a les persones. Són l'única garantia que, com a societat, el benestar de les persones ocupi el primer lloc en les polítiques governamentals. La COVID-19 ha demostrat que, a l'hora de la veritat, el personal sanitari és infinitament més valuós que els brokers o els especuladors financers. És segur, que una gran majoria de la població s'està adonant que "allò valuós ni es compra ni es ven en els mercats, sinó que el que veritablement té valor és el bon viure, envoltar-nos d'amor i sentir que els nostres cors estan en pau. O fins i tot, simplement viure" (Torres López, 2020, 29 de març).

Referències

- Álvarez, P. (2020, 5 de maig). Tiempo de empezar a hablar de soluciones. Recuperat de <https://www.labolsaylavida.org/2020/05/05/tiempo-de-empezar-a-hablar-de-soluciones/>
- Banco de España. (2020). *Escenarios macroeconómicos de referencia para la economía española tras el COVID-19*. Recuperat de: <https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/COVID-19/be2002-art1.pdf>
- Bourgeron, T. (2020, abril). La tentación de lo "inevitable". *Le Monde Diplomatique*. Recuperat de <https://www.revistas culturales.com/revistas/105/le-monde-diplomatique/num/294/>
- Daniel, R. (2020, 13 de maig). Yolanda Díaz indigna al sector agrario al mandar a la Inspección a perseguir la "esclavitud" en el campo. *ElEconomista.es*. Recuperat de <https://www.economista.es/empresas-finanzas/agro/noticias/10540962/05/20/Yolanda-Diaz-indigna-al-sector-agrario-al-mandar-a-la-Inspeccion-a-perseguir-la-esclavitud-en-el-campo.html>

- El Banc dels Aliments de Lleida reparteix 170.000 kg a més de 23.500 persones. (2020, 18 d'abril). *Segre*. Recuperat de https://www.segre.com/noticies/guia/2020/04/18/el_banc_dels_aliments_lleida_reparteix_170_000_a_mes_23_500_persones_104181_1111.html
- Fiscalitatjusta.cat. (2020, maig). RescatFiscal. Mesures de xoc i propostes de reforma estructural del sistema impositiu en temps de la COVID-19. Recuperat de <http://www.fiscalitatjusta.cat/documentacio/rescatfiscal-mesures-de-xoc-i-propostes-de-reforma-estructural-del-sistema-impositiu-en-temps-de-la-COVID-19-maig-2020/>
- Gimeno, J. A. (2012). El paple de los/las economistas en la sociedad. *Economistas*(12), 1-4.
- Landai, C., Saez, E., & Zucman, G. (2020, 3 d'abril). A progressive European wealth tax to fund the European COVID response. *VoxEU CEPR Policy Portal*. Recuperat de <https://voxeu.org/article/progressive-european-wealth-tax-fund-european-covid-response>
- Muñoz Páez, A. (2020). *Marie Curie*. Madrid: Debate.
- Sánchez, R. M. (2019, 21 d'octubre). El número de millonarios se quintuplica en España en 10 años. *El Periódico de Catalunya*. Recuperat de <https://www.elperiodico.com/es/economia/20191021/el-patrimonio-de-los-millonarios-crece-el-26-en-un-ano-7693918>
- Taibo, C. (2020, 26 d'abril). Coronavirus y decrecimiento. Recuperat de <https://www.carlostaiibo.com/articulos/texto/?id=674>
- Torres López, J. (2020, 19 d'abril). Otra propuesta para financiar la deuda de la COVID-19 sin hipotecar el futuro. *Público*. Recuperat de <https://blogs.publico.es/juantorres/2020/04/29/otra-propuesta-para-financiar-la-deuda-de-la-COVID-19-sin-hipotecar-el-futuro/>

